

ZAMONAVIY GLOBALLASHUV INTEGRATSIYA, AXBOROTLASHTIRISH TARMOG‘IDAGI FITNA VA AXLOQIY HUJUMLAR VA ULARNING OQIBATLARI

Buxdu tarix yo‘nalishi
1-bosqich talabasi
Sharifova Shodiya

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy globallashuv sharoitida axborot integratsiyasining jamiyat hayotiga ta’siri, shuningdek, global tarmoqlarda vujudga kelayotgan axborot fitnalari va tizimli axloqiy hujumlarning salbiy oqibatlari tadqiq etiladi. Maqolada kiber-makondagi manipulyatsiya usullari, "ommaviy madaniyat" niqobi ostidagi ma’naviy tahdidlar va ularga qarshi kurashishda "fikrga qarshi fikr, g‘oyaga qarshi g‘oya" tamoyilining amaliy ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot yakunida globallashuvning axloqiy inqirozlariga qarshi mediasavodxonlikni yuksaltirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: Globallashuv, axborot integratsiyasi, axborot fitnasi, axloqiy hujum, kiber-makon, manipulyatsiya, mediasavodxonlik.

XXI asr insoniyat taraqqiyotida yangi bosqich - globallashuv davri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Zamonaviy globallashuv jarayoni davlatlar, xalqlar va madaniyatlar o‘rtasidagi iqtisodiy, siyosiy hamda madaniy aloqalarning kuchayishi bilan xarakterlanadi. Ayniqsa, Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Yevropa Ittifoqi kabi xalqaro tuzilmalar faoliyati integratsiya jarayonlarining jadallashuviga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar rivoji va internet tarmog‘ining keng tarqalishi axborot almashinuvini misli ko‘rilmagan darajada tezlashtirdi.

Biroq globallashuv va axborotlashtirish jarayonlari faqat ijobiy natijalar bilan cheklanmaydi. Axborot makonining ochiqligi turli g‘oyaviy ta’sirlar, mafkuraviy bosimlar, yolg‘on axborotlar va axloqiy tahdidlarning keng yoyilishiga ham zamin yaratmoqda. Ayniqsa, yoshlar ongiga qaratilgan axborot xurujlari, milliy qadriyatlar va ma’naviy mezonlarga zid bo‘lgan targ‘ibotlar jamiyat barqarorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Shu bois zamonaviy globallashuv sharoitida integratsiya va axborotlashtirish jarayonlarining mazmun-mohiyatini chuqur anglash, ular bilan bog‘liq fitna va axloqiy hujumlarning oldini olish hamda ularning oqibatlarini tahlil qilish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada ana shu jarayonlarning ijobiy va salbiy jihatlari ilmiy nuqtayi nazardan yoritiladi.[1.27b]

Globallashuvning eng muhim omili sifatida zamonaviy madaniy-axborot makonining shakllanishi va uning insoniyatning sivilizatsiyaviy taraqqiyotiga ta'siri madaniyatshunoslar, faylasuflar, sotsiologlar, siyosatshunoslar va boshqa olimlarning e'tiborini tortmoqda. Ijtimoiy muhitning axborotlashuvi globallashuvning zamonaviy shakli, jumladan, "madaniy globallashuvning paydo bo'lishiga olib keldi, deb hisoblashadi. Global madaniy makon madaniyatlar va sivilizatsiyalarning o'zaro ta'sirida zamonaviy integratsiya jarayonining natijasi bo'ldi. Bu insoniyat va jamiyat taraqqiyotining alohida bosqichi bo'lib, iqtisodiy, savdo va siyosiy aloqalar asosida AKT yordamida insoniyatni global butunlikka integratsiya qiluvchi semiotik kodlar va mexanizmlar paydo bo'ldi. Insoniyatning bu yangi semantik birligi zamonaviy texnik vositalar tufayli o'zining global ifodasini topgan madaniy universallarning mavjudligi tufayli yuzaga keldi. Insoniyat madaniyatining yangi fazo-vaqt uzluksizligi shakllandi.[3.21 b]

XXI asrda yashayotgan zamondoshlarimiz uchun axborot ahamiyati suv va havo ahamiyatidan kam emas. «Dunyo – axborot makoni» tushunchasi shu qadar chuqur singib ketdiki, har qanday davlat va uning fuqarolari dunyo hamjamiyatida to'laqonli ishtirok etish uchun axborot makonida mustahkam o'rin egallash zarurligini his qiladilar.

Globallashuv milliy va tashqi dunyoning "aralashmasi"ni anglatuvchi ikki tushunchaning xususiyatlarini o'zida mujassam etgan. Globallashuv bu axborot texnologiyalarining rivojlanishi tufayli mumkin bo'lgan vaqtning siqilishi. O'z navbatida, globallashuv jarayoni o'z-o'zidan sodir bo'la olmaydi, demak, buning obyektiv sabablari bor. Ko'pgina olimlar zamonaviy dunyoda globallashuv jarayonining turli sabablarini ham aniqlaydilar. Zamonaviy dunyoda har bir inson u yoki bu tarzda globallashuvning ishtirokchisi bo'lib, o'z navbatida unga ma'lum bir tarzda ta'sir qiladi. Globallashgan dunyoda terrorizm avj oldi. Bu bir necha sabablarga

ko'ra:

1. Rivojlangan mamlakatlarning boshqa xalqlarning ishiga o'z nafsini qondirish uchun aralashish tendentsiyasi ayrim qo'zg'olonchi kuchlarning qo'zg'olon ko'tarishiga olib keladi va ular keyinchalik terroristik guruhga aylanadi.

2. Axborot oqimini osonlashtirgan, shuningdek, odamlar o'rtasidagi aloqalarni yo'lga qo'ygan ijtimoiy tarmoqlar butun dunyoda radikallashuv jarayonini osonlashtirgani uchun terrorchilik faoliyatida vositachiga aylandi.

3. Kiberjinoyatlar ortib bormoqda, bu mamlakat xavfsizligiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi.[2.85b]

Globallashuv global texnologik taraqqiyotga yordam beradi. Ammo bu avans chiqindilarning ko'payishi va iqlim o'zgarishi tufayli atrof-muhit uchun

salbiy oqibatlarga olib keladi. Bundan tashqari, texnologik taraqqiyot qo'l mehnatiga bog'liqlikni kamaytiradi, bu esa qashshoqlik va jinoyatchilikka olib keladigan bandlik imkoniyatlarini kamaytiradi. Kundalik narsalar uchun texnologiyaga qarab, sog'liq muammolari ortib bormoqda. Bu urbanizatsiyaning kuchayishiga olib keladi, natijada qishloqlardan shaharlarga migratsiya kuchaydi. Globallashuv - bu davlatlar o'rtasidagi tez o'sib borayotgan o'zaro bog'liqlik jarayoni bo'lib, u odamlar hayotining barcha sohalariga, shu jumladan siyosiy, iqtisodiy va madaniy tarkibiy qismlarga ta'sir qiladi, bunda transmilliy kapitalning gegemonligiga urg'u beriladi, bu davlat chegaralarining xiralashishi bilan tavsiflanadi.

Axborot asri sifatida talqin etilayotgan yangi yuz yillikda axborot kommunikatsiya texnologiyalari, xususan internetning shiddat bilan rivojlanib borayotganligi insoniyat taraqqiyotiga yangicha ko'rinish va mohiyat ato etdi. Internet davlat va xalqlar o'rtasidagi axborot almashishni misli ko'rilmagan darajada tezlashtirdi, dunyoni insoniyat uchun tom ma'nodagi "yagona global makon" ga aylantirdi. {4.42b}

Axborotlashtirish jarayoni ta'lim va ilm-fan rivojiga kuchli turtki bermoqda. Internet va raqamli platformalar orqali dunyoning istalgan nuqtasidagi ilmiy manbalarga murojaat qilish, masofaviy ta'lim olish imkoniyati mavjud. Bu esa ayniqsa yoshlar uchun bilim olish chegaralarini kengaytiradi va intellektual salohiyatni oshiradi.

Madaniyatlararo muloqot kuchayadi. Turli xalqlarning urf-odatlarini, san'ati va qadriyatlarini bilan tanishish imkoniyati bag'rikenglikni oshiradi va umuminsoniy qadriyatlarning shakllanishiga xizmat qiladi.

Globallashuv jarayoni ijobiy imkoniyatlar bilan bir qatorda qator murakkab muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Bu masalalar ko'plab olimlar tomonidan tanqidiy nuqtayi nazardan yoritilgan.

Madaniy identifikatsiya va milliy qadriyatlarning zaiflashuvi masalasi. Amerikalik siyosatshunos Samuel Huntington o'zining asarida globallashuv jarayonida sivilizatsiyalar o'rtasidagi madaniy ziddiyatlar kuchayishi mumkinligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, g'arbona qadriyatlarning keng yoyilishi boshqa jamiyatlarda qarama-qarshilik va madaniy bosim hissini paydo qilishi mumkin. Bu esa milliy o'zlikni saqlash masalasini dolzarb qiladi.

Iqtisodiy tengsizlik muammosi. Nobel mukofoti sovrindori Joseph Stiglitz asarida globallashuvning barcha mamlakatlarga bir xil foyda keltirmayotganini ko'rsatadi. Ayrim rivojlangan davlatlar va transmilliy kompaniyalar ko'proq manfaat ko'rsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy qaramlik va ijtimoiy tafovut kuchayishi mumkin. {6.38b}

Axborotlashtirish jarayonidagi tahdidlar. Raqamli texnologiyalar kengayishi bilan yolg'on axborotlar (feyk xabarlar), manipulyativ kontent va

g'oyaviy bosimlar tez tarqalmoqda. Ispaniyalik sotsiolog Manuel Castells The Rise "tarmoq jamiyati" tushunchasini kiritib, axborot oqimi ustidan nazorat masalasi siyosiy va mafkuraviy kurash vositasiga aylanishini ta'kidlaydi. Bu esa jamiyat ongiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.[6.38b]

Axloqiy tahdidlar va ma'naviy inqiroz xavfi. Ommaviy madaniyatning nazoratsiz kirib kelishi, iste'molchilik ruhining kuchayishi, shaxsiy manfaatni ustuvor qo'yish tendensiyasi yoshlar tarbiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu jarayonda milliy va diniy qadriyatlar zaiflashishi, ijtimoiy birdamlik susayishi ehtimoli mavjud.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, zamonaviy globallashuv, integratsiya va axborotlashtirish jarayonlari insoniyat taraqqiyotining muhim bosqichi hisoblanadi. Ular iqtisodiy rivojlanish, ilm-fan yutuqlari, texnologik taraqqiyot va madaniyatlararo muloqotni kengaytirish orqali jamiyat hayotiga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Davlatlar o'rtasidagi hamkorlikning kuchayishi, bilim va tajriba almashinuvi, raqamli imkoniyatlarning kengayishi taraqqiyot uchun yangi ufqlarni ochmoqda.

Shu bilan birga, globallashuv jarayoni ayrim salbiy oqibatlarni ham yuzaga keltirishi mumkin. Iqtisodiy tengsizlik, madaniy bosim, axborot manipulyatsiyasi, yolg'on xabarlar va axloqiy tahdidlar jamiyat barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, axborot makonidagi fitna va g'oyaviy hujumlar yoshlar ongiga bevosita ta'sir etishi mumkinligi sababli bu masalaga jiddiy e'tibor qaratish zarur.

Demak, zamonaviy globallashuv sharoitida asosiy vazifa - ochiqlik va integratsiya imkoniyatlaridan oqilona foydalanish, milliy qadriyatlar va ma'naviy mezonlarni asrab-avaylash hamda axborot xavfsizligini ta'minlashdan iboratdir. Faqatgina muvozanatli va ongli yondashuv orqali globallashuv jarayonlarining ijobiy jihatlarini kuchaytirib, salbiy oqibatlarini kamaytirish mumkin.

Aytish joizki, yoshlarning globallashuvga nisbatan sog'lom dunyoqarashini rivojlantirishga qaratilgan dastur ishlab chiqilishini davr taqozo qiladi. Jamiyat taraqqiyotida yoshlar uchun manaviy tahdidlardan asrashda milliy g'oyamizdan oqilona foydalanishimiz, amalga oshirilayotgan islohotlarning har bir jamiyat azosi uchun unumli va foydali bo'lishini taminlashimiz lozim.

Prezident Sh. Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Dunyo shiddat bilan o'zgarib, barqarorlik va xalqlarning mustahkam rivojlanishiga rahna soladigan turli yangi tahdid va xavflar paydo bo'layotgan bugungi kunda ma'naviyat va ma'rifatga, axloqiy tarbiya, yoshlarning bilim olish, kamolga etishga intilishiga e'tibor qaratish har qachongidan ham muhimdir".[5.29b]

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Safoyeva. S. Globallashuv jarayoning ijtimoiy hayot sohalariga tasiri.-Toshkent:Falsafa va huquq nashriyoti,2006,27-bet.
2. B. Abdullayeva, Y. Ro'ziyev, K. Ismoilova. Mediasavodxonlik va axborot madaniyati. Toshkent-2024,85-bet.
3. Sh. Akramova . Yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish omillari. Toshkent:" Ma'naviyat" nashriyoti - 2025.21-22 bet.
4. Shodmonov B.I. O'zbekistonda ilmiy salohiyatli yoshlarning ma'naviy-axloqiy madaniyatini yuksaltirish omillari. Islom Tafakkuri. 2020. 42-bet.
5. Sh. Mirziyoyev. Milliy taraqqiyot yo'limizni qatiyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz.1- jild. O'zbekiston-2018.
6. Tulepov Aydarbek. Internetdangi tahdidlardan: himoya Yordamchi o'quv qo'llanma . Toshkent: Movaunnahr, 2015.38-bet.